

Steli gruve

Av Olav Revheim

Denne artikkelen gir en kort oppsummering av mine inntrykk og funn etter at gruva ble åpnet for publikum, og kan betraktes mer som en statusrapport fra en samler enn som en funnstedsbeskrivelse. Jeg har vært og rotet i tippaugene 5-6 ganger, og alle fotografiene er av mineraler jeg har funnet i denne perioden, med ett unntak.

Steli er tilknyttet Setesdalsgruvene, sammen med Litjønn, Solås, Slobrekka og Knipane, og er dermed åpen for samlere mot en liten avgift. Gruva ble åpnet for publikum i 2006, og det har både vært sprengt og rotet i tippene med gravemaskin med ujevne mellomrom, noe som gjør muligheten for gode funn er relativt bra.

Steli er et av de sørligste bruddene i pegmatitt-distriktet i Evje og Iveland, og er et stort brudd for området, med en stor tippaue. Det har vært drevet etter feltspat i Steli siden 1911, og sannsynligvis også enda tidligere. I tillegg er både glimmer og kvarts tatt ut og solgt. Steli er relativt rik på muskovitt i store flak. Det er imidlertid de hyppig opptredende granatkrystallene som er det mest karakteristiske mineralet her, men også andre mineraler kan finnes i god kvalitet.

Pegmatitten er av vanlig type med mikroklin og kvarts som hovedmineraler, og det ser ut til at Steli er noe rikere på plagioklas enn det som er vanlig i Evje/Iveland. Det er imidlertid ingen cleavelandittsone i den delen av pegmatitten som er sprengt ut. Muskovitt er den vanligste glimmeren, og de fleste mineralene som er interessante for oss samlere er funnet i og ved muskovitt. Muskovitt opptre enten som selvstendige pseudoheksagonale krystaller, eller som rosetter. Nær sentrum av disse glimmerrosettene kan man finne månestein av god kvalitet, noen ganger også gjennomslittig.

Månesteinseffekten er oftest vinkelrett på kløvflaten i glimmeren.

Granatene i Steli er blandkrystaller mellom almandin og spessartin, og analyser foretatt av Alf Olav Larsen viser at almandinkomponenten er i overvekt, selv om jeg ikke er helt sikker på at samtlige av disse granatene kan kalles almandin. Granatene opptre på tre forskjellige måter:

1) Som krystallinske ganger i feltspat

I tverrsnitt ser dette ut som rødbrune striper på kryss og tvers i feltspaten. Dersom man greier å kløve en stoff slik at den slipper akkurat langsetter granatbåndet kan man få ut større grupper av granat på feltspat. Disse båndene kan være tynne og usammenhengende, eller opptil et par cm tykkelse.

2) Krystaller i feltspat eller kvarts i tilknytning til glimmerflakene

Ofte finnes enkeltkrystaller eller smågrupper nær glimmerflakene, men i feltspat eller kvarts. De best utviklede krystallene med skarpest kanter sitter i kvarts. Ofte er krystallformen uregelmessig, ved at glimmer har begrenset krystallutviklingen noen steder. Velutviklede krystaller opp mot et par cm er ikke uvanlige.

3) Krystaller mellom glimmerflak.

Mellom glimmerflakene kan man finne flattrykte krystaller på opp til 4-5 cm diameter, og helt ned til et par mm tykkelse. Mindre krystaller av denne typen kan være gjennomslittige og ha en fin oransjerød farge. Krystallene opptre parallelt med kløvplanene i muskovitten, slik at de er lette å finne hele ved å kløve glimmeren. Vær allikevel forsiktig med trimming, da slike myntformede glimmerkrystaller er svært sprø.

Monazitt finnes også i samband med glimmerrosettene, og det er et relativt vanlig mineral i Steli. Krystallene er ofte små (<1cm), men er vel utviklet og med fin farge. I motsetning til granat opptre monazittkrystaller vinkelrett på kløvretningen på glimmer, slik at når man brekker fra hverandre ei glimmerbok hender det at små monazittkrystaller skvetter i alle retninger. Større monazittkrystaller finnes, men kan være delvis omvandlet til andre mineraler.

Columbitt-(Fe) er det tredje mineralet som ofte kan finnes sammen med muskovitt. Dette mineralet finnes ofte som flate, prismatiske krystaller innvokst i feltspat der den ene siden ofte er i kontakt med muskovittflak. Krystallenes utvikling kan i noen tilfeller være begrenset av glimmerflakene. Det er også funnet noen få små sammenvokste krystaller av **xenotim-(Y)** og **zirkon**. Jeg har funnet en

av disse sittende i glimmer, veldig likt måten monazitt opptre på.

Under driften ble det også funnet store **beryll**krystaller. Det er blitt nevnt krystaller på 1m lengde og 10-15 cm tverrmål i litteraturen. Beryll kan fremdeles finnes på tippaugene, om enn ikke i de dimensjonene. Jeg har funnet beryllkrystaller opp mot 10 cm, ofte med en skittenbrun farge på utsiden av krystallene. Jeg har også funnet gullige, gulgrønne og blågrønne krystaller og krystallfragmenter. Noen ganger er krystallene tydelig omvandlet, og **bertranditt** er førstegangsbeskrevet fra Steli. Jeg har funnet en beryllkrystall der det indre er oppløst og erstattet med bertranditt.

En rekke andre mineraler er også funnet her, både i driftsfasen og etterpå, og mange av de moderne funnene er helt sikkert bedre enn det jeg har funnet. Potensialet for mikromineraler og diverse sekundærmineraler bør også være tilstede. Uansett er Steli for meg en god og interessant plass å besøke.

